

Nekrológ dr. Antonína Bečvářa

Smrťou dr. Antonína Bečvářa dňa 10. januára 1965 československí astronómovia stratili jedného z najuznávanejších kolegov a svetové spoločenstvo najdôležitejšieho prispievateľa astronomickej kartografie našich čias.

Dr. Bečvář sa narodil 10. júna 1901 v Brandýse nad Labem (asi 20 míľ severo-východne od Prahy) a študoval na Karlovej univerzite pôvodne meteorológiu. Chatrné zdravie posunulo začiatok jeho kariéry do jeho tridsiatich rokov, keď prijal miesto ako vládny klimatológ v regióne Vysokých Tatier. Pohnuté udalosti rokov 1938-39 zastihli Bečvářa na Slovensku a keď Československé Astrofyzické Observatórium v Starej Ďali muselo byť evakuované, Bečvářovi sa podarilo presvedčiť slovenskú vládu presunúť odtiaľ 60 centimetrový Zeissov reflektor na Skalnaté Pleso vo východnej časti Vysokých Tatier – 1634 m nad morom. Bečvář sa stal zakladateľom a prvým riaditeľom jediného vysokohorského observatória v Československu.

V máji 1945, riskujúc vlastný život, Bečvář odvrátil snahu ustupujúcej hitlerovskej armády vyhodiť observatórium do povetria ako súčasť Hitlerovej politiky spálenej zeme, a určoval smerovanie observatória až do roku 1950, kedy kvôli nezhodám s regionálnou vládou bol nútený odísť do predčasného dôchodku. Opustil Slovensko a vrátil sa do jeho rodného Brandýsa, kde strávil zvyšok svojho života.

Napriek jeho krátkemu životu, ťažkým časom a podlomenému zdraviu, Bečvář dosiahol pozoruhodné výsledky. Keď sa ukázalo, že observatórium na Skalnatom Plese vyniká viac čistotou vzduchu než stabilným seeingom, Bečvář začal systematický program objavovania komét, ktorý observatórium preslávil. Sám Bečvář objavil kométu 1947c, a množstvo komét objavených jeho spolupracovníkmi (Pajdušáková, Mrkos, Kresák, Antal, atď) dosiahlo takmer dva tucty za 20 rokov, čo urobilo zo Skalnatého Plesa najaktívnejšie centrum tejto práce na svete. Fotografovanie meteorov a pozorovanie premenných hviezd sa systematicky tiež začali a pokračujú v nich nové generácie slovenských astronómov.

Avšak najvýznamnejší príspevok dr. Bečvář urobil v oblasti astronomickej kartografie. Skoro po vojne Bečvář dostal myšlienku vytvoriť moderný atlas hviezd, ktorý by pokryl celú oblohu ,vhodne zdôrazniac jej všetky fyzikálne charakteristiky. Jej realizácia vo forme *Atlasu Coeli Skalnaté Pleso* publikovaná v anglicky hovoriacich krajinách Sky Publishing Corporation v Cambridge, Massachusetts prvýkrát v roku 1948 pod titulom *Atlas of Heavens* bola veľkým úspechom (recenziu atlasu Sirom Haroldom Spencerom Jonesom, bývalým kráľovským astronómom, uverejnila *Nature* 164, 635; 1949). Odvtedy bolo vydaných niekoľko edícií, a vôbec nie je prehnaný fakt, že v dnešnom svete je ťažké nájsť observatórium kde by sa denne nepoužívalo niekoľko kópií atlasu. Detailný katalóg všetkých objektov uvedených v atlase vyšiel v knižnej podobe v roku 1950.

Stimulovaný týmto úspechom, sa po jeho predčasnom odchode do dôchodku Bečvář pustil (s podporou Československej akadémie vied) do ambicióznejšieho mapovacieho projektu, ktorý v roku 1958 vyústil do publikovania monumentálneho atlasu *Atlas Eclipticalis* (obsahujúceho všetky hviezdy s $\pm 30^\circ$ deklináciou až do približne deviatej magnitúdy, s indikáciou spektrálneho typu v 6 farbách), nasledovanom atlasom *Atlas Borealis* (1960)

pokrývajúcom rovnakým spôsobom severnú deklináciu 30° - 90°; jeho južný profajšok, *Atlas Australis*, vyšiel v roku 1964.

Po dokončení tejto série Bečvář začal ďalší veľký projekt – *Atlas Galacticus* – ktorý by reprezentoval oblohu so všetkými hviezdami do desiatej magnitúdy, hviezdokopami a hmlovinami, a to v galaktických súradniciach namiesto rovníkových súradníc. Nanešťastie, entuziasmus, s ktorým Bečvář začal túto prácu, ďalej podkopal jeho aj tak krehké zdravie a opakované zápaly pľúc, ktoré sa snažil liečiť tým, že pracoval ešte húževnatejšie, predčasne ukončili jeho život vo veku nedožitých 64 rokov. Je zrejmé, že skupina československých astronómov zamýšľa dokončiť jeho prácu v súlade s Bečvářovým pôvodným plánom, ako pamiatku na zosnulého kolegu.

Bečvář mal mnoho záujmov. Hoci astronómia sa stala neskôr dominantnou v jeho živote, nikdy neopustil svoje skoršie meteorologické činnosti a tieto v kombinácii s jeho fotografickými znalosťami vyústili do publikácie jeho atlasu *Atlas Nubium Skalnate Pleso* Slovenskou akadémiou vied v roku 1953. Neobyčajná kolekcia jeho fotografií Vysokých Tatier bola publikovaná Maticou Slovenskou v roku 1948 a Bečvář sa tiež odvážil do krásnej literatúry s novelou *Minulé leto*, ktorá vyšla cez vojnu.

Osobne, Bečvář kombinoval pravý idealizmus zanietenej duše s neúnavnou horlivosťou a skromnosťou, ktoré si získali obľubu medzi jeho priateľmi, teraz smútiacimi za jeho odchodom – kruh ktorých nebol nikdy široký kvôli jeho nesmelej a samotárskej povahe. Hoci nikdy necestoval do cudziny a nebol osobne známy mnohým, renomé jeho kartografickej práce je svetoznáme a jeho meno sa stalo príslovečným pre súčasných profesionálnych astronómov našich čias.

ZDENĚK KOPAL
(Nature 4983, 1965, s. 449)